

BOSHLANG‘ICH SINIF TABIIY FANLAR DARSLIKLARIDA SHAXSIY VA IJTIMOY MAS’ULIYATNI SHAKLLANTIRISH

Eshonqulov Zokir Yusupovich

Baxmal tumani 84-maktab boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi

Annotatsiya

Mazkur maqolada boshlang‘ich sinf tabiiy fanlar darsliklari asosida o‘quvchilarda shaxsiy va ijtimoiy mas‘uliyatni shakllantirish masalalari tahlil qilinadi. Shuningdek, o‘quvchilarning yosh va psixologik xususiyatlari hisobga olingan holda ekologik madaniyatni rivojlantirish, sog‘lom turmush tarzini shakllantirish hamda tabiatga ongli munosabatni tarbiyalashning pedagogik imkoniyatlari yoritilgan. Darsliklardagi mavzular, amaliy mashg‘ulotlar, interfaol metodlar va kreativ yondashuvlarning ahamiyati asoslab berilgan. Maqolada o‘qituvchilar uchun samarali metodik tavsiyalar ham ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: boshlang‘ich ta‘lim, tabiiy fanlar, shaxsiy mas‘uliyat, ijtimoiy mas‘uliyat, ekologik madaniyat, interfaol metodlar, kreativ yondashuv, ta‘lim samaradorligi, tarbiya, kompetensiya

Kirish

Bugungi kunda jahon ta‘lim tizimida shaxsni har tomonlama rivojlantirish, uni ijtimoiy faol, mas‘uliyatli va mustaqil fikrlovchi inson sifatida shakllantirish ustuvor vazifa sifatida qaralmoqda. Jamiyat taraqqiyoti, atrof-muhitni muhofaza qilish hamda barqaror rivojlanish masalalari insonning mas‘uliyat darajasi bilan chambarchas bog‘liqdir. Shu bois ta‘lim jarayonida o‘quvchilarda shaxsiy va ijtimoiy mas‘uliyatni shakllantirish muhim pedagogik ahamiyat kasb etadi.

O‘zbekiston ta‘lim tizimida ham yosh avlodni ma‘naviy-axloqiy jihatdan yetuk, vatanparvar va ijtimoiy faol shaxs sifatida tarbiyalashga alohida e‘tibor qaratilmoqda. Ayniqsa, boshlang‘ich ta‘lim bosqichi bu jarayonda muhim o‘rin tutadi, chunki aynan shu davrda bolalarning dunyoqarashi, qadriyatlari va xulq-atvori shakllanadi.

Asosiy qism

Boshlang'ich sinf tabiiy fanlar darsliklari o'quvchilarda tabiat hodisalari, tirik organizmlar, inson salomatligi va ekologik muammolar haqida dastlabki bilimlarni shakllantiradi. Ushbu fan nafaqat bilim beruvchi, balki kuchli tarbiyaviy ahamiyatga ega bo'lgan fan hisoblanadi.

Darsliklarda berilgan mavzular, rasmlar, hayotiy misollar va amaliy topshiriqlar orqali o'quvchilarda:

- tabiatga mehr va ehtiyotkorlik,
- ekologik ong va madaniyat,
- jamiyat manfaatlariga hurmat,
- o'z xatti-harakatlariga javobgarlik hissi shakllanadi.

Shaxsiy va ijtimoiy mas'uliyat tushunchalari

Shaxsiy mas'uliyat – bu o'quvchining o'z vazifalarini anglab, ularga ongli yondashishi va o'z harakatlari natijasini tushunishidir. Bu sifat o'quvchilarda:

- o'qishga mas'uliyat bilan yondashish,
- shaxsiy gigiyena qoidalariga amal qilish,
- tabiatga ehtiyotkor munosabatda bo'lish orqali shakllanadi.

Ijtimoiy mas'uliyat esa o'quvchining jamoadagi xulqi, tengdoshlariga munosabati, umumiy mulk va atrof-muhitga bo'lgan munosabatida namoyon bo'ladi. Ushbu ikki tushuncha o'zaro uzviy bog'liqdir.

Pedagogik imkoniyatlar

Tabiiy fanlar darsliklari quyidagi pedagogik imkoniyatlarga ega:

- ekologik mavzular orqali ongni shakllantirish;
- sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish;
- jamoaviy topshiriqlar orqali hamkorlikni rivojlantirish;
- amaliy mashg'ulotlar orqali tajribaviy bilimlarni mustahkamlash.

Amaliy ishlar, tajribalar, ekskursiyalar va kuzatishlar o'quvchilarning qiziqishini oshiradi hamda ularni mustaqil fikrlashga undaydi. Shu bilan birga, ekologik tarbiya kreativ yondashuv asosida olib borilganda yanada samarali bo'ladi.

Zamonaviy metodlar

Quyidagi metodlar mas'uliyatni shakllantirishda muhim ahamiyatga ega:

- interfaol metodlar (klaster, aqliy hujum, rolli o‘yinlar);
- didaktik o‘yinlar;
- fanlararo integratsiya;
- hayotiy vaziyatlarga asoslangan topshiriqlar.

Bu metodlar o‘quvchilarning faolligini oshirib, ularni mustaqil qaror qabul qilishga o‘rgatadi.

Xulosa

Boshlang‘ich sinf tabiiy fanlar darsliklari o‘quvchilarda shaxsiy va ijtimoiy mas’uliyatni shakllantirishda muhim vosita hisoblanadi. Dars jarayonida amaliy ishlar, kreativ yondashuv va interfaol metodlardan samarali foydalanish o‘quvchilarning nafaqat bilim darajasini, balki ularning ma’naviy-axloqiy rivojini ham ta’minlaydi.

Natijada o‘quvchilarda:

- tabiatga ongli munosabat,
- ekologik madaniyat,
- ijtimoiy faollik,
- mas’uliyatli xulq-atvor shakllanadi.

Tavsiyalar

- Amaliy mashg‘ulotlar va tajribalar ulushini oshirish;
- Interfaol va kreativ metodlardan keng foydalanish;
- Fanlararo integratsiyani yo‘lga qo‘yish;
- Jonli tabiat burchagi va tajriba maydonlaridan samarali foydalanish;
- Ota-onalar bilan hamkorlikni kuchaytirish.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti farmoni “Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi”. – Toshkent, 2022.
3. 1–4-sinf tabiiy fanlar darsliklari.
4. www.tdpu.uz
5. www.pedagog.uz